

діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України: Наказ МВС України № 682 від 30 серпня 1999 року. 9. Фридман И.Я. О круге профилактических задач, решаемых в судебно-экспертных учреждениях // Криминалистика и судебная экспертиза. Республиканский межведомственный научно-методический сборник. К., 1991. № 43. 10. Чепас А.Б. Применение специальных познаний при выяснении обстоятельств, способствующих совершению преступлений // Криминалистика на службе следствия. Материалы научно-практической конференции следственных работников Литовской ССР 15-17 декабря 1966 г. Вильнюс, 1967. 11. Кримінально-процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 1 жовтня 2003 року) // Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. Ст. 15. 12. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст.232. 13. Про профілактику правопорушень: Проект Закону України від 21 листопада 2002 р. реєстр №1571 (База Інтернету).

Надійшла до редколегії 25.05.04

М.В. Білоконь

ПОЛІЦІЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Реформування органів системи МВС України, розширення процесу їх інтеграції у світове товариство зумовлює актуальність пошуку та запровадження нових підходів у сферу управління органами внутрішніх справ, побудови її якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Важливого теоретичного та практичного значення на цьому шляху має досвід правоохоронних органів інших країн світу, знання тих явищ, тенденцій та закономірностей, що визначають сучасний стан та перспективи розвитку управління поліцейськими підрозділами. Об'єктивно зростає вплив міжнародних стандартів і норм, що регулюють управління поліцейськими системами; реформаторських процесів, які відбуваються у цій сфері. За цих умов впровадження у практику управління органами внутрішніх справ України сучасних підходів та моделей управління з урахуванням кращого світового досвіду та існуючих стандартів у цій сфері, стає не тільки об'єктивно зумовленою нагальною потребою, але й важливим фактором розвитку органів внутрішніх справ як професійного, ефективного, стабільного та авторитетного органу державної влади.

Зрозуміло, що вивчення зарубіжного досвіду не означає необхідності його прямого перенесення у практику роботи органів внутрішніх справ України. Але аналіз цієї діяльності і застосування окремих підходів або елементів є безумовно корисним. Відомо, що вивчення здобутків інших завжди збагачує власну діяльність, дає можливість скорегувати її, розкриває ще не використані можливості. В основу даної статті покладений досвід поліції США, тих основних тенденцій та підходів, що визначають її стан та розвиток за сучасних умов.

США є країною, де управління поліцією на перший погляд може здатися децентралізованим, але фактично й неформально у США склалася система, яка забезпечує підпорядкування територіальних формувань федеральному уряду. Організація поліцейських сил та управління ними у США

обумовлені конституційною системою країни та заснованій на ній системою територіальної організації і відповідних органів державного управління. У США склалися три рівні державного управління – федеральний, штатів та місцевий, причому обсяг прав, які мають органи управління кожного рівня, визначені конституцією США, штатів та багаторічною практикою їх використання. Цій практиці притаманна тенденція централізації влади.

Найбільш важливу роль у централізації управління поліцією відіграє департамент юстиції, головною функцією якого є забезпечення виконання федеральних законів шляхом представництва у судах, розслідування порушень федеральних законів та нагляду за тюремними установами. Не маючи формальних повноважень, департамент юстиції впливає на діяльність всіх поліцейських формувань через свої підрозділи – Федеральне бюро розслідувань та управління допомоги органам примусового виконання закону.

Поліцейські сили США організовані відповідно до системи управління, що склалася у державі. Тому поліція характеризується наявністю доволі широкої децентралізації. Також автономні (у межах традиційної автономії місцевих органів влади) поліцейські формування місцевих органів управління, що складають основу поліцейської системи США (за існуючими даними, більшість офіцерів поліції сконцентровано саме у місцевих департаментах: муніципальні та шерифські департаменти складають 80% персоналу поліції, по 10% – поліція штатів та федеральні органи) [1, с. 34]. Грунтуючись на повноваженнях, закріплених за штатами та їх органами управління, поліцейські організації кожного штату незалежні одна від одної, а також від поліцейських організацій федерації. Відповідно до цього на кожну поліцейську організацію покладаються певні функції, які здійснюються на конкретній території.

Треба зазначити, що у США законодавчі акти на кожному рівні юрисдикції по-різному визначають цілі та пріоритети поліції, що пояснюється відсутністю єдиної централізованої правоохоронної структури. Наприклад, Американська асоціація адвокатів (American Bar Foundation) узагальнено визначає цілі поліції наступним чином:

- ідентифікувати порушників кримінального закону та, якщо є потреба, затримувати їх;
- брати участь у судових процедурах;
- проводити профілактику скоєння злочинів за допомогою превентивного патрулювання та інших заходів;
- допомагати громадянам, які опинилися у небезпеці або під загрозою фізичних ушкоджень;
- забезпечувати конституційні гарантії;
- забезпечувати безпеку людей та цілісність засобів пересування;
- надавати допомогу тим, хто не може подбати про себе;
- розв’язувати різного роду конфлікти;
- створювати та підтримувати почуття безпеки у суспільстві;
- охороняти громадський порядок;
- надавати іншу допомогу у надзвичайних обставинах [2, с. 64].

Роль поліції у США має подвійний характер. По-перше, це забезпечення законності та профілактика правопорушень, громадських безпорядків. По-друге, це надання соціальних та гуманітарних послуг населенню за надзвичайних обставин. Ефективність роботи поліції визначається не тільки рівнем розкриття злочинів, але й рівнем профілактики злочинності, організації дієвого співробітництва з населенням. Наукові дослідження, що були проведені у США, показують, що поліція не спроможна результативно боротися зі злочинністю без допомоги та підтримки громадськості, що існуюча у минулому система «державних заходів впливу на злочинність та засобів їх реалізації демонструвала свою явну неспроможність, як у прагненні скорочення кримінальної злочинності, так і у спробах знизити темпи її катастрофічного росту» [3, с. 33].

За теперішнього часу правоохоронні органи намагаються забезпечити більш орієнтований на громаду та більш відкритий для громади соціальний підхід у своїй діяльності. Багато із поліцейських департаментів активно розвивають концепцію «community policing», усвідомлюючи, що це не просто нова програма, а ціла філософія і можливо, організаційна стратегія. Один із американських дослідників називає «community policing» спеціальною тактикою, що призначена для скорочення злочинності, зменшення страху у населення за рахунок більш тісних контактів між поліцією та суспільством. [3, с.29].

Велику кількість форм правоохоронних організацій США спрощено можна звести у чотири групи, а саме:

- правоохоронні агенції федерального рівня, які входять, зокрема, до міністерств (департаментів) юстиції, пошти, фінансів, внутрішніх справ, оборони тощо;
- правоохоронні формування штатів;
- правоохоронні організації місцевого рівня, що представлені офісами шерифів у графствах та поліцейськими відомствами у містах і поселеннях;
- поліція приватних корпорацій та підприємств, які розглядаються як спеціальні поліцейські формування [4, с. 444].

За даними дослідників правоохоронних органів США, на федеральному рівні діє шістьдесят правоохоронних агентств, які знаходяться у віданні різних міністерств або департаментів [1, с. 34]. З урахуванням організаційно-правових і субординаційних чинників система федеральних правоохоронних органів виглядає наступним чином:

1) федеральні правоохоронні органи при відповідних міністерствах (наприклад, при Міністерстві юстиції США – ФБР, Адміністрація по боротьбі з розповсюдженням наркотиків, Служба маршалів США, Федеральне бюро тюрем США тощо; при Міністерстві внутрішніх справ США – Служба охорони рибних запасів і тваринного світу США, Бюро земельного менеджменту, Бюро у справах індіанців тощо; при Міністерстві фінансів США – Служба внутрішніх доходів, Бюро з питань оподаткування та торгівлі алкоголем і тютюном тощо);

2) незалежні федеральні правоохоронні агенції (ЦРУ, Поштова служба США, Агентство національної безпеки, Національна колегія з питань

транспортної безпеки, Агенція із захисту навколишнього природного середовища тощо);

3) офіси генеральних інспекторів при відповідних міністерствах і відомствах (виконують прокурорські, слідчі, наглядові, контрольні та інші функції) [5, с. 12].

Головні функції федеральних правоохоронних органів США: забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина; контроль за додержанням законності; реалізація вимог федерального законодавства у сфері охорони правопорядку, боротьби зі злочинністю та забезпечення національної безпеки; виявлення злочинів, їх розкриття та розслідування; розшук та затримання злочинців і правопорушників; запобігання злочинам і правопорушенням у ході здійснення профілактичних програм, планів і заходів; допомога та сприяння кримінальному судочинству; вирішення конфліктних ситуацій і проблем, що можуть ускладнювати виконання професійних обов'язків; тісна взаємодія між собою, з правоохоронними органами на рівні штату, окремої місцевості, а також громадськістю; надання фізичним і юридичним особам службових послуг, передбачених законодавством.

Наступний рівень правоохоронних агентств у США – це правоохоронні органи штатів. Кожен із п'ятдесяти штатів США, за винятком Гавайїв, мають поліцію штату, яка має різні назви: «поліція штату», «патруль штату», «департамент громадської безпеки». Поліція штату має або загальні поліцейські повноваження (тобто право розслідувати будь-які злочини і правопорушення), або обмежені повноваження, забезпечуючи у 23 штатах безпеку дорожнього руху. Поліція штату діє на території всього штату, переважно на об'єктах, які є власністю штату, хоча мають повноваження діяти і на територіях, які знаходяться під юрисдикцією поліції інших рівнів. Звичайно поліція штату не втручається в юрисдикцію поліцейських департаментів муніципалітетів, якщо тільки останні не звертаються по допомогу. У більшості штатів цей тип поліції надає допомогу у:

- здійсненні розслідувань у тих випадках, коли, наприклад, у злочині замішані працівники муніципальної або окружної поліції;
- організації систем інформації про злочини та злочинців;
- забезпечення муніципальних та окружних поліцейських департаментів послугами криміналістичних лабораторій;
- організації початкової підготовки та підвищення кваліфікації.

До поліцейських департаментів штату з обмеженими повноваженнями відносять: дорожній патруль штату, департаменти охорони довкілля, департаменти охорони рибних ресурсів та дикої природи; відділи по наркотиках. Досить численним поліцейським агентством штату є поліція університетів штату.

Поліція округів – шерифська поліція – є у всіх штатах США, крім Аляски. На території штату Гавайї шериф виконує функції поліції штату. Він не вибирається, а призначається генеральним прокурором цього штату. Переважна більшість конституцій штатів визначають шерифа як головного офіцера правоохорони в окрузі. Шериф є однією із виборних посад у кадровій системі правоохоронних агентств США. Тільки у десяти округах США

шерифів призначають, а не вибирають на посаду. Кожен із шерифських департаментів має декотрі відмінності у функціях, але у цілому, вони виконують п'ять основних функцій, це:

- підтримка громадського порядку;
- забезпечення дотримання цивільного та кримінального кодексів на території округу;
- забезпечення роботи слідчого ізолятора;
- забезпечення порядку у суді;
- забезпечення виконання судових рішень.

Найбільш чисельним загоном фахівців, що забезпечують законність, є працівники муніципальних правоохоронних органів. Найбільші муніципальні органи нараховують десятки тисяч працівників. Так, у поліції Нью-Йорка проходить службу майже 40 тис. працівників, у поліцейському департаменті Чикаго – біля 13 тис. працівників [6, с.14; с.18]. Керівники муніципальної поліції зазвичай затверджуються на посаду мером або вибираються міськими радами. Практично половина поліцейських департаментів муніципалітетів обслуговують міста з населенням біля 100 тис. чоловік. У великих муніципалітетах поліцейські департаменти мають яскраво виражену парамілітаристську структуру з чіткою ієрархією та розвинутою системою різних служб. У невеликих департаментах розвинуті взаємозамінність працівників та універсалізм обов'язків.

У США широко розповсюджена практика створення приватних поліцейських служб. Декотрі штати надають приватній поліції статус «спеціальної поліції», юрисдикція якої, як правило, обмежується територією магазину, підприємства, університетського містечка і т. ін. Поліцейські департаменти та приватні служби активно взаємодіють. До сфери їх спільної роботи відносяться: реагування на сигналізацію, що спрацювала; розслідування крадіжок та економічних злочинів; охорона керівників; захист від тероризму; перевезення небезпечних вантажів та матеріалів; регулювання дорожнього руху та підтримка порядку під час проведення громадських заходів. Вироблені й форми координації дій: спільні наради, навчання працівників приватних служб у поліцейських академіях та ін. [1, с. 38].

На закінчення зазначимо, що за останні десятиріччя питання щодо ролі поліції у суспільстві, її головних функцій та обов'язків, шляхів подальшого розвитку неодноразово ставали предметом широкого розгляду та обговорення з боку уряду Сполучених Штатів Америки та місцевих влад, керівництва поліції, поліцейських асоціацій, широкої громадськості. Враховуючи характер та зміст тих змін, яких за сучасних умов зазнають органи внутрішніх справ України, досвід розвитку поліції США, організації її діяльності та управління поліцейськими підрозділами може мати для них безпосередній інтерес та практичне значення.

Список літератури: 1. Джурканин Т., Негодченко А., Сергєєв В. Кадровое обеспечение полиции США: Монография. Х.–Д., 2003. 2. Walker S. The Police in America. An Introduction. – 2-nd ed. New-York, 1992. 412 p. 3. Ермолович Г.П. Население и полиция: противостояние преступности в США: Монография. СПб., 2004. 4. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України. Х., 1998. 5. Савче-

нко А.В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства. К., 2003. 6. Вопросы борьбы с преступностью за рубежом: Реф. сб. М., 1997. Вып.37.

Надійшла до редколегії 12.04.04

С.В. Симов'ян

ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ У НІМЕЧЧИНІ

Дослідження німецького досвіду боротьби з відмиванням брудних грошей може представляти наукову і практичну цінність для українських фахівців відразу з кількох причин. Федеративна Республіка Німеччина є важливим стратегічним партнером України, а тому гармонізацію законодавств двох країн можна вважати однією з умов плідного співробітництва. Щодо необхідності такого співробітництва говорить цілий ряд фактів відмивання російських і українських капіталів через німецькі банки, про які неодноразово повідомляла вітчизняна і закордонна преса. Так, наприклад, за повідомленнями німецького видання «Вельт», протягом 1997-2000 рр. лише однією фірмою через рахунки «Вестдойче Ландесбанка» було легалізовано більш ніж 3,7 млрд марок. Основним фігурантом справи німецькі слідчі органи назвали промислово-банківську групу з Росії, пов'язану з постачанням нафти в Німеччину. Гроші на рахунки банку надходили від фірм, зареєстрованих в офшорних зонах: у Західному Самоа та Британських Віргінських островах [1].

Банківський нагляд в Німеччині організовано на рівні найбільш розвинених країн світу: США, Великої Британії, Японії. Тому форми здійснення фінансового контролю у ФРН цікаві для України в аспекті удосконалення власної системи фінансового моніторингу. Крім того, на прикладі функціонування банківської системи Німеччини українські фахівці можуть простежити світові тенденції в розвитку фінансових правовідносин, що пов'язані з протидією легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Ю.І. Кормош, Г.А. Тосунян, О.Ю. Вікулин, А.К. Бекряшев, І.П. Белозеров, Т. Качка, М. Парапан та деякі інші фахівці у своїх дослідженнях акцентували увагу на особливостях фінансового контролю в Німеччині [2, 3, 4]. Елементи німецької системи боротьби з відмиванням «брудних» грошей також розглядалися нами разом з О.М. Бандуркою у спільній монографії «Україна проти «брудних» грошей» [5]. У той же час, за останні 4-5 років «антилегалізаційне» законодавство більшості розвинених країн (у тому числі і Німеччині) зазнало істотних змін. Беручи до уваги все вищесказане, а також останні зміни в німецькому і європейському законодавствах, у цій статті буде розглянуто особливості здійснення заходів фінансового моніторингу в Німеччині, а також тенденції та перспективні напрямки діяльності фінансових і контролюючих установ у сфері протидії легалізації кримінальних доходів.

Початком створення національної системи протидії легалізації кримінальних фондів у Німеччині можна вважати початок 90-х рр., коли з метою боротьби з відмиванням доходів від наркобізнесу ФРН ратифікувала Віден-